III. Pilkapynai
Barrow Cemeteries

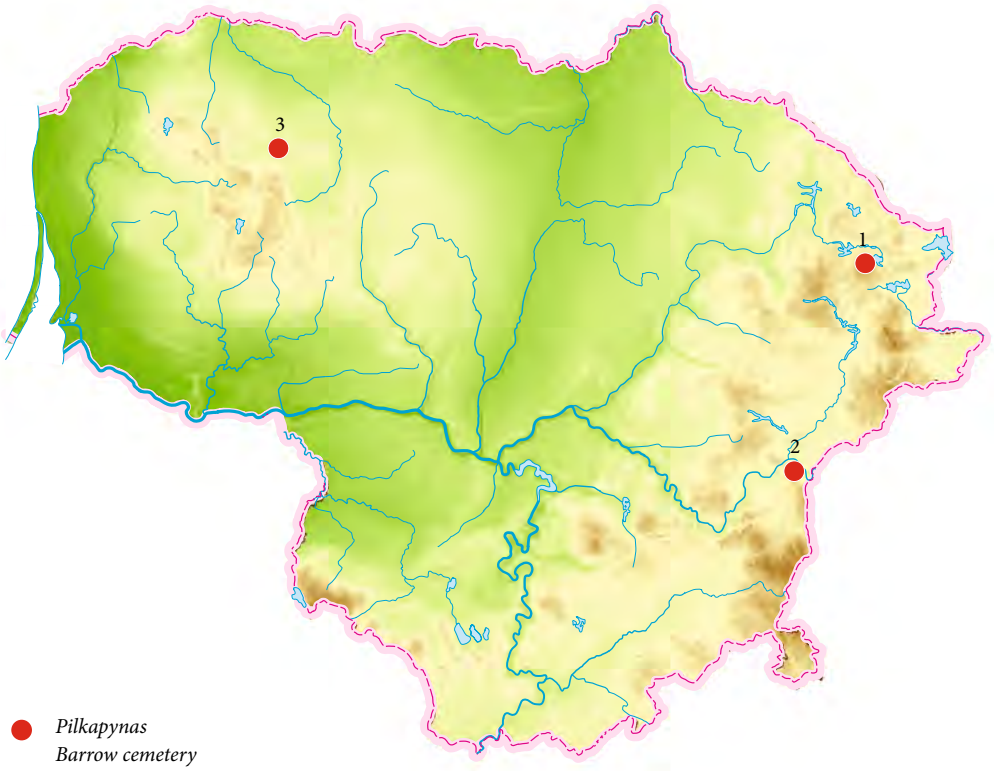

Pilkapynas
Barrow cemetery

1. *Salakas*
2. *Šlepiškės*
3. *Visginiai*

Karolis Duderis

Salako pilkapynas

2022 m. planuoto rekonstruoti valstybinės reikšmės rajoninio kelio 4918 Daugailiai–Šlepečiai–Salakas vietoje, Salako pilkapyno (UK 5711) teritorijoje (Zarasų r., Salako sen., Nariūnų k.), atlikti žvalgomieji tyrimai (1 pav.), kurių metu tirtos 5 perkasos (104 m^2 bendro ploto) ir atlikta išvalyto kelio griovio atodangų fiksacija – 22 ilginiai metrai (apie 40 m^2 ploto). Žvalgomųjų tyrimų metu archeologinių radinių nerasta.

Salako pilkapynas yra apie 2–2,5 km į V nuo Salako miestelio, išsidėstęs abipus kelio Salakas–Daugailiai, miško kvartaluose 47 ir 48. Pilkapyną sudaro 32 smėlio sampilai (iš jų iki šiol ištirti 9 pilkapiai) nuo 6–8 m iki 10–15 m skersmens ir nuo 0,5 m iki 1–3 m aukščio, suploto pusrutulio formos. Prie daugelio pilkapių pagrindų pastebimos maždaug 2 m pločio juos juosusių griovių ar pailgų duobių liekanos. Pilkapių pagrindus juosiantys ir juosę grioviai ir duobės iš dalies, beveik visiškai užslinkę. Dalyje pilkapių sampilų yra akmenų vainikų arba jų liekanų, dauguma vainikų suardyti išlupus iš jų dalį arba visus akmenis. Pilkapynas datuotinas I tūkst. II puse–II tūkst. pradžia.

Pilkapynas yra žinomas nuo XIX a. pabaigos. 1895 m. K. Gukovskis ištyrė 6 pilkapius, juose aptiko žirgų palaidojimus ir žąslus. F. Pokrovskis mini 1896 m. iškastą vieną pilkapį, kuriame rastas žmogaus ir arklio kapas su įkapėmis: žąslais, balnakilpėmis ir pjautuvu, pilkapyno teritorijoje, šalia kelio, esantį akmenį su ženklais (Покровский Ф. В. Археологическая карта *Ковенской* губернии. Вильна, 1899, с. 38). 1958, 1966, 1972, 1989 ir 1995 m. vykdyti pilkapyno žvalgymai. 1995 m. vykdytos žvalgomosios ekspedicijos metu V. Šimėnas sudarė pilkapyno situacijos planą ir suskaičiavo pilkapius – iš viso 32. Ši numeracija vėliau naudota E. Butėno ir šio straipsnio autoriaus tyrimuose.

2000 m. archeologinius tyrimus viename iš labiausiai ardomų pilkapių atliko E. Butėnas. Ištirtas 100 m^2 plotas. Tirto pilkapio 1 liekanos buvo apie 7 m skersmens, iki 0,7 m aukščio. Pilkapio pagrindas buvęs apjuostas pailgomis duobėmis, tiriant jos fiksuotos dvi. Tirto pilkapio vietoje palaidojimų nerasta (*ATL 2000*

1 pav. Situacinis tyrimų vietų planas: 1 – saugomos teritorijos ribos; 2 – kelio darbų zona; 3 – 1971 m. V. Urbanavičiaus tyrimų vieta; 4 – 2022 m. tyrimų vietos; 5 – fiksuotos atodangos vietos. K. Duderio brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – boundary of the protected area; 2 – roadwork zone; 3 – area excavated by V. Urbanavičius in 1971; 4 – 2022 excavation area; 5 – recorded sections of the road ditch.

metais, 2001, p. 63–64). 2001 m. Salako pilkapyno tyrimų metu ištirtas dar vienas pilkapis 2, buvęs į PV nuo pirmojo. Fiksuotas apie 8 m skersmens pilkapio sampilas, kurio aukštis siekė 0,3–0,6 m. Sampilas buvęs apjuostas 0,9–1,7 m pločio ir 45–60 cm gylio grioviu, turėjusiu perėjimą V–PV pusėje. Pilkapio pagrindą sudarė 10–17 cm storio pilkos spalvos degėsinga žemė. Pilkapio centrinėje dalyje žemiau pagrindo rastas visiškai suardytas žirgo palaidojimas (*ATL 2001 metais*, 2002, p. 87).

2022 m. **perkasoje 2**, tirtoje stipriai suardyto pilkapio 14 ŠR pusėje, 20–50 cm gylyje atidengti pilkapio pagrindo su apie 50 cm ilgio ir 1,7 m pločio, tikėtina, išlikusia kapo duobe fragmentai. Taip pat fiksuotas pilkapį juosusio griovio fragmentas – tai apie 11 m ilgio ŠV–PR kryptimis puslankio formos pilkos spalvos degėsingo smėlio juosta, kurios plotis (plačiausioje aiškiai identifikuojamoje vietoje) siekė apie 75–90 cm. Pilkapio sampilas nustumdytas ankstesnių kelio įrengimo darbų metu, o pilkapį juosusio griovio ŠR dalis iš dalies nukasta įrengiant kelio griovį, vykdant priešgaisrinius arimo darbus.

Perkasoje 3, tirtoje PV pilkapio 8 pusėje, apie 30 cm gylyje, po miškožemiu su permaišytu pilkai rudos spalvos gruntu, fiksuotas apie 10,5 m ilgio ŠV–PR kryptimis pilkapio sampilo fragmentas (2 pav.). Perkasos ŠV ir PR kraštuose 20–65 cm gylyje atkastas pilkapį juosusio griovio viršus. Bendras atidengto (viršutinės aiškiai identifikuojamos dalies) pilkapio su grioviu skersmuo siekė apie 13,5 m ŠV–PR kryptimis, į PV už tiriamo ploto ribų, t. y. po važiuojamąja kelio dalimis, tęsėsi pilkapį juosusio griovio likučiai. Pilkos spalvos smėliu išsiskyrusio pilkapį juosusio griovio aiškiai identifikuojamose vietose fiksuota, kad viršutinėje dalyje griovio plotis siekė 0,7–1 m.

2 pav. Perkasoje 3 20–50 cm gylyje fiksuotas pilkapio 8 sampilo fragmentas iš P. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. A fragment of the mound of Barrow 8, encountered at a depth of 20–50 cm in Trench 3, viewed from the S.

Perkasoje 4, tirtoje pilkapio 19 PV pusėje, 10–30 cm gylyje, po miškožemiu su permaišytu pilkai rudos spalvos gruntu, atidengtas iš dalies nukasto pilkapio sampilo PV dalies fragmentas ir jį juosusio griovio liekanos. Pilkapio sampilas išsiskyrė pilkos spalvos smėliu. Jo skersmuo ties perkasos ŠR sienute buvo apie 16 m. Pilkapį juosusio griovio fragmentai fiksuoti pagal pilkos spalvos smėlio puslankį, kurio kraštuose buvo tamsiai pilkos spalvos degėsingo smėlio. Apie 4 m atstumu nuo pilkapį juosusio griovio PR krašto, perkasos centrinėje dalyje, aptikta keletas akmenų, kurie turėtų būti siejami su pilkapio konstrukcijomis. Bendras atidengto pilkapio fragmento viršaus skersmuo ŠV–PR kryptimis siekė apie 16 m. Aiškiai identifikuojamo pilkapį juosusio griovio plotis siekė 0,75–1 m.

Perkasa 5 tirta į PR nuo pilkapio 14, spėjamo pilkapio 33 vietoje, kuri identifikuota pagal nedidelę, reljefe išsiskiriančią netaisyklingos formos kalvelę, kurios kraštai buvo iškasinėti. 30–70 cm gylyje po miškožemiu su supil-

3 pav. Pilkapio griovio fiksacija ties pilkapiu 9 iš PV. K. Duderio nuotr.

Fig. 3. The ditch of Barrow 9, viewed from the SW.

tiniais maišyto smėlingo grunto sluoksniais pasiektas įžemis, kuriame išryškėjo pilkapio pagrindas su pilkai rudos spalvos smėlio dėme (tikėtina, kad tai išlikusio kapo vieta). Dėmės ilgis ŠV–PR kryptimis siekė apie 3,35 m, plotis – 0,3–1 m. Perkasos ŠR pusėje anksčiau įrengto kelio griovio vietoje fiksuotas labai stipriai suardytas, fragmentiškai išlikęs pilkapį juosusio griovio fragmentas. Jis buvo puslankio formos, iš aplinkinio grunto išsiskiriantis pilkos spalvos degėsingu smėliu. Panašu, kad šioje vietoje aptikta pilkapio sampilo ir jį juosusio griovio ŠR dalis.

Atliktų žvalgomųjų tyrimų metu fiksuoti 4 anksčiau identifikuotų pilkapių fragmentai ir naujai atrastas dar vienas pilkapis. Perkasose 3 ir 4 fiksuoti pilkapių fragmentai iš dalies apardyti ankstesnių kelio įrengimo, nuolatinio kelio griovių valymo darbų metu. Perkasoje 1 atidengti pilkapio pagrindo (?) ir pilkapį juosusio griovio fragmentai. Pilkapio sampilo dalis (maždaug pusė) nustumdyta vykdant kelio įrengimą, o pilkapį juosusio griovio ŠR dalis nukasta įrengiant kelio griovį, vykdant priešgaisrinius arimo darbus. Į PR nuo šio pilkapio buvęs dar vienas pilkapis, kurio antžeminė dalis beveik visiškai sunaikinta ankstesnių žemės kasimo darbų metu. Perkasoje 5 fiksuotas pilkapio pagrindo (?) fragmentas ir labai stipriai apardyta pilkapį juosusio griovio ŠR dalis. Aiškiau identifikuoti šių pilkapių konstrukcinius elementus įmanoma tik atliekant detaliuosius tyrimus, atidengiant ir visiškai ištiriant minėtų pilkapių likučius.

Pilkapio 9 PV pusėje, kelio griovio atodangoje, kur iki pradedant vykdyti žvalgomuosius tyrimus atlikti kelio griovio valymo darbai (nukastas augalinis sluoksnis), fiksuotas ankstesnių kelio griovio įrengimo darbų metu iš dalies apardyto pilkapį juosusio griovio pjūvis (3 pav.). Griovio skersmuo ŠV–PR kryptimis siekė apie 11 m, o gylis (giliausioje vietoje) – iki 0,8 m.

Salakas Barrow Cemetery

In 2022, an exploratory excavation was carried out at Salakas barrow cemetery (eastern Lithuania, Zarasai district), which dates from the second half of the 1st millennium to the start of the 2nd millennium. The excavation com-

prised five trenches (104 m² in total) and a section drawing across the freshly cleared road ditch, which measured 22 m in length (a total section area of around 40 m² of) (Fig. 1). Under the mixed forest soil layer, Trenches 2–4 contained traces of mound and ditch structures (Barrows 8, 14, 15, 19) (Fig. 2). Patchy remnants of the base (?) and ditch of Barrow 33, which was previously unknown, were identified under the mixed forest soil layer in Trench 5. Furthermore, a cross-section of the ditch of Barrow 9 was recorded in the previously excavated road ditch (Fig. 3). The excavation yielded no finds.

Mindaugas Mačiulis

Šlepiškių pilkapyno žvalgymai

2020 m. pavasarį suartas ir apsodintas pušelėmis visas 1900 m² plote išsidėstęs Šlepiškių pilkapynas (UK 30360) (Vilniaus r., Buivydžių sen.). Pilkapynas buvo išvagotas 21–22 įvairiomis kryptimis išartomis, vidutiniškai 0,8–1 m pločio, 15–30 cm gylio vagomis. Vykdant šiuos darbus sužaloti jame esančių visų 4 pilkapių sampilai ir jų akmenų vainikai. Pilkapynas datuojamas I tūkst. II puse–II tūkst. pradžia. Sampilai nuo 8 iki 10 m skersmens ir apie 0,3 m aukščio, jie smarkiai sulėkštėję. Pilkapynas surastas dar 2002 m., vykdant apie 1 km nuo pilkapyno esančio Santakos pilkapyno archeologinius tyrimus (V. Vaitkevičius) (*LIIR*, f. 1 b. 3907).

2022 m. vykdant pilkapyno teritorijos tvarkymo (pušelių sodinukų rovimo, arimo vagų išlyginimo ir užvertimo) darbus paraleliai šiems darbams buvo vykdomi žvalgymai. Išartose vagose, prieš jas užpilant, po miškožemiu stebėtas iki 30 cm storio puraus dulkaus smėlio sluoksnis. Žvalgymų metu fiksuota 13 iš miškožemio kyšančių akmenų, kurie priklausę 12 m skersmens pilkapio 3 akmenų vainikui, bei 2 akmenys, priklausę pilkapio 4 vainikui – iš viso 15 akmenų. Akmenys įvairaus dydžio: nuo

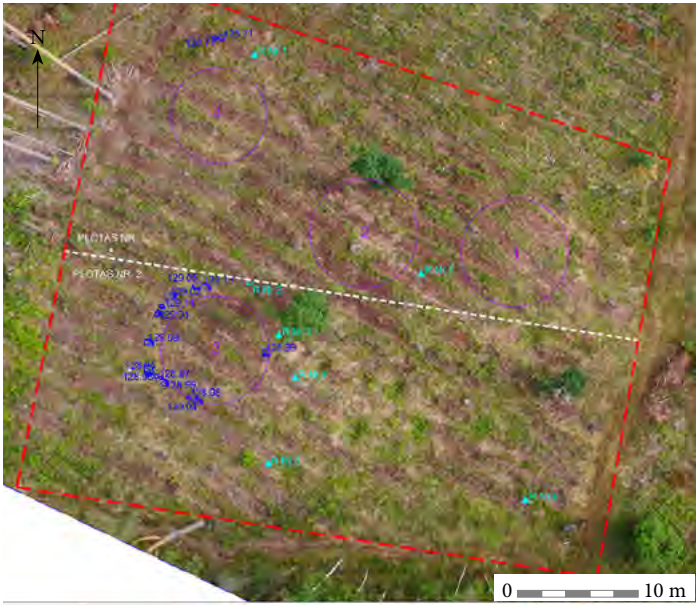

– 1
– 2
– 3
– 4

1 pav. Situacijos planas: 1 – pilkapyno teritorija; 2 – pilkapio numeris; 3 – akmenų vieta ir aukštis H_{abs}; 4 – radiniai ir jų numeriai. M. Mačiulio brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – the expanse of the barrow cemetery area; 2 – barrow numbers; 3 – location and Habs of field stones; 4 – catalogued finds.